

Леонід Чупрій

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

У статті розглядаються проблеми формування національної ідеї як одного з головних чинників консолідації української політичної нації. Аналізуються ціннісні засади української національної ідеї.

Ключові слова: національна ідея, українська політична нація, національна культура, цінності, моральність.

Chupriy L. The national idea as a factor of consolidation of the Ukrainian political nation. The paper addresses the problem of formation of the national idea as one of the major factors of consolidation of the Ukrainian political nation. Analyzes the value basis of Ukrainian national idea.

Keywords: national idea, the Ukrainian political nation, national culture, values, morality.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуалізується питання створення і практичної реалізації національної ідеї. Відсутність національної ідеї, яка б об'єднувала суспільство – це один із викликів цілісності та єдності держави, її національній безпеці.

Це підтверджують соціологічні дослідження, проведені компанією Research & Branding Group у травні 2011 р. Згідно з опитуваннями, більшість населення країни (77 %) вважає актуальною на сьогоднішній день для України розробку національної ідеї. Найбільша кількість таких респондентів у віці від 55 років і старше. Чверть мешканців України не змогли відповісти, серед них найбільша кількість респондентів у віці від 18–29 років.

Всього 12 % українців розуміють національну ідею як єдність усіх регіонів України. У два рази менше (6 %) респондентів визначають національну ідею як подолання бідності, зростання національної самоідентифікації і збереження незалежності та територіальної цілісності.

Культурно-історичне і мовне визначення національної ідеї підтримує 3 % українців. Майже кожен п'ятий (18 %) опитаний респондент заявив, що національної ідеї в Україні немає.

Існує кілька підходів щодо визначення національної ідеї, котрі в деякій мірі навіть заперечують один одного. Прибічники першого підходу вважають, що її неможливо зрозуміти раціонально й осмислити за допомогою науково-теоретичних понять і вважають її скоріше трансцендентною категорією, що виражає прагнення українців до власного самовираження, наявності власної держави [1, 34]. Прихильники іншого підходу ототожнюють її з національним ідеалом, національною ідеологією чи доктриною. В їх розумінні національна ідея це духовна концепція національної свідомості, розуміння народом сенсу свого існування, це концентрований вираз стратегічної мети, національних інтересів і почуттів, форма духовного самоусвідомлення, показник того, як народ усвідомлює себе, свою роль і місце у світі.

Зокрема, дослідниця І. Кресіна вважає, що національну ідею можна розглядати як концентрований вираз національно-патріотичного чинника. З цього погляду національна ідея є соціально-політичним, морально-етичним і психологічним феноменом народного буття, менталітетом народу, який згуртовує його в єдине ціле [2, 68].

Інша дослідниця В. Піскун зазначає, що українська національна ідея має два виміри: філософсько-концептуальний як узагальнення досвіду українського народу та буттєвий вимір української національної ідейності. Дослідниця переконана, що сучасна українська ідея базується на двох протилежних типах культури, що ґрунтуються на двох типах власності – на притаманному українцям землеробському типу культури та на торговельно-накопичувальному, не властивому українському світогляду, застосування якого призводить до катастрофічних наслідків. На думку В. Піскун, важливим аспектом формування і реалізації національної ідеї є модернізація і як необхідну умову «української перспективи» [3] визначає три напрями модернізації (економічний, політичний і структурно-управлінський). Цю думку підтримує і відома дослідниця Л. Івшина, яка

зазначає, що національна ідея – це ідентичність і модернізація. Саме національна ідея повинна дати відповідь на основоположне для кожного запитання: хто я, громадянин України XXI ст.: українець, слов'янин, православний, європеєць. І самоідентифікація дає можливість усвідомити себе частинкою єдиної спільноти – української політичної нації.

У цьому контексті національна ідея пов'язана з національною культурою як сферою її практичного втілення. Тому змістовне наповнення національної ідеї має відбуватися з урахуванням національних культурних традицій українців. Обов'язковим, на нашу думку, є наповнення її змістом, який сприятиме виконанню громадянами свого соціокультурного й політичного обов'язку: поважаючи свободу вибору, виражати основні прагнення народу, що формувалися впродовж останніх десятиліть.

Дослідники ще одного підходу, зокрема О. Костенко, вважають, що національна ідея це соціальна – тобто політична, економічна, правова, моральна – культура громадян [4, 121]. Вони зазначають, що суспільне життя людей є проявом їхньої волі й свідомості. І якими є уявлення та культура людей, такими є й прагнення та сподівання, що й лежать в основі національної ідеї. С. Барматова, в першу чергу, пов'язує національну ідею з політичною культурою, яка, на її думку формується на державному рівні. Вона вважає, що політична культура, а точніше джерела її виникнення, не можуть знаходитися в громадянському суспільстві, а отже, це приводить до певної дилеми, так як побудова громадянського суспільства автоматично нівелює національну ідею як механізм консолідації суспільства. Не можна погодитися з цією точкою зору, оскільки у формуванні політичної культури беруть участь не тільки органи влади, а й громадські об'єднання, зокрема для цього створені Громадські ради при органах влади, тому у формуванні національної ідеї повинна брати участь і держава, і громадянське суспільство.

Ряд дослідників пов'язують розуміння національної ідеї з соціально-економічними чинниками. Зокрема, О. Кузьіль зазначає, що добробут українського народу і кожного

його громадянина, незалежно від етнічного походження, – це саме та універсальна й функціонально-спроможна національна ідея, яка кристалічно правильно об'єднує в собі всі необхідні ідейні грані [4, 40]. В. Лисицький також підтримує даний напрям, вважаючи, що ключовою складовою національної ідеї України має стати забезпечення високої конкурентоспроможності національного продукту [4, 94]. Ю. Полунєєв, розкриваючи дану ідею, зазначає, що конкурентоспроможність як мета, забезпечується взаємодією низки чинників, одним з яких є культура. Ще на початку минулого століття М. Вебер досліджував взаємодію культури й економічного розвитку. Загалом, нації конкурують не лише товарами й послугами – вони конкурують системами суспільних цінностей і системою освіти.

Але яким би не було б визначення даного духовного феномену, і за формою, і за змістом – суть одна: в першу чергу, це прагнення до єдності, до консолідації політичної нації задля досягнення певних здобутків.

В. Брюховецький зазначає «Вирізняючи та формуючи національну ідею для України, необхідно шукати не тільки ті «больові точки», що роз'єднують нас, а й «точки дотику», що об'єднують. Адже найважливіше завдання національної ідеї саме для України — це не лише забезпечення достойного життя людей (це само собою зрозуміло для будь-якого народу), а насамперед — згуртування нації, яка упродовж досить тривалого часу була розірвана» [4, 5].

Завідувач відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень С. Здіорук також підтримує дану ідею і зазначає, що одним із вагомих і безумовних чинників національної безпеки нинішньої України є консолідація суспільства. Він виокремлює три фундаментальних аспекти української національної ідентичності: віросповідний, етнічний та політичний.

Інший дослідник А. Гуцал акцентує увагу на тому, що українська національна ідея може та має постати в ролі консолідованого начала і в цьому контексті потрібно присвятити зусилля формуванню політичної толерантності як

імперативу сучасної української національної ідеї. Підтримуючи його ідеї, відома дослідниця Т. Розова вважає, що основною перепорою на шляху розвитку толерантності як необхідної умови формування громадянського суспільства та співіснування цінностей і цілей різних соціальних груп, культур та конфесій є посилення в масовій свідомості різних фобій. Цю тезу Т. Розова проілюструвала на прикладах ксенофобії, етнофобії, мігрантофобії, націоналізму, різних форм дискримінації та нетерпимості.

Але сам процес вироблення національної ідеї є досить складним і суперечливим. Відомий дослідник М. Розумний, проаналізувавши можливі напрями теоретичного осмислення концепту національної ідеї, зазначає, що нині варто відмовитися від спроб «вгадати» чи «вигадати» українську ідею, оскільки відповідні смисли можуть бути сформовані лише природним шляхом. Науковець висунув тезу, що основою національної ідеї може бути унікальний ідейний синтез, який не може бути виведений з попереднього досвіду спільноти. Прикладом може бути ідея «Третього Риму», що виникла в середовищі православного чернецтва Московського царства, перебуваючи при цьому на периферії загальноєвропейських процесів і відповідних смислів.

М. Розумний також обґрунтовує ідею про те, що національна ідея не може бути простою сумою «бажаних» характеристик національного майбутнього, оскільки цей перелік ніколи не буває повним, а зміст кожної з пропозицій неминуче викликатиме різнотлумачення і суперечки. У цьому контексті саме наукове та гуманітарне середовище покликане створити належне культурне підґрунтя для появи мобілізуючої ідеї, а також організувати необхідне комунікативне «напруження» референтного поля навколо можливих персональних ініціатив і пропозицій [3].

Національна ідея як консолідуюче начало є важливим чинником забезпечення національної безпеки держави як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні. Формування національної ідеї є особливо важливим в умовах глобалізації, коли країна стикається з рядом зовнішніх викликів. Дослідник Ф. Медвідь зазначає, що національні держави у світі повинні враховувати вплив транснаціональних систем

і корпорацій і, певним чином втрачаючи у суверенітеті, делегувати їм частину своїх повноважень з метою збереження власної системи національної безпеки. Часто держави гуртуються, створюючи міждержавні системи національної безпеки. Аналізуючи українські спроби згуртування, Ф. Медвідь дійшов висновку, що етнічна основа нації має залишатися, але в сучасних умовах слід приділити значну увагу і громадянській основі. У цьому плані набувають неабиякого значення правові складові, що мали б стати підґрунтям для консолідації українського суспільства. Він зазначає, що базові національні пріоритети визначено, але до цього часу немає консолідованої системи цінностей в українському суспільстві.

Таким чином, визначення національних цінностей та інтересів допоможе сформулювати національну ідею. І тільки визначивши це, ми зможемо запропонувати нашій виконавчій владі сформулювати всі похідні: економічна політика, зовнішня політика, соціальна політика, молодіжна політика, система освіти, оборонна доктрина тощо і т. п. А суспільство, у свою чергу, отримає систему критеріїв для оцінки ефективності діяльності всіх гілок державної влади з точки зору захисту національних інтересів, примноження національних цінностей і відданості національній ідеї.

Якою ж повинна бути національна ідея?

Національна ідея стане об'єднавчою і творчою, якщо буде:

- транснаціональною, транссоціальною і транстериторіальною, тобто однаково привабливою для абсолютної більшості населення країни, незважаючи на національність, соціальний статус і місце проживання;

- базуватися на системі національних цінностей і пріоритетів, історичному досвіді перемог і звершень, а не поразок та національного приниження;

- відповідати духовним і матеріальним інтересам сучасного суспільства;

- в її центрі буде знаходитися людина, її інтереси, дотримання прав і свобод. Зараз Україна займає четверте місце за кількістю звернень громадян до Європейського Суду

з прав людини. Фактично кожна десята скарга до Страсбурга надходить саме від громадянина України: на розгляді знаходяться 8 тисяч заяв від українців;

- вона переміститься з політично-філософської категорії у категорію практичну і буде реально втілюватися в життя.

Дослідники А. Ротовский, Ю. Штепа виділяють дві основні конструкції побудови загальноукраїнської національної ідеї і способи їх вияву в житті.

1. Стрижнева конструкція. Національна ідея являє собою потужну мету, навколо якої концентруються ресурси. Це свого роду осереддя для штурвала корабля – держави адміністративного типу. Вона дозволяє триматися фіксованого курсу незалежно від обставин, проте в критичних штормових ситуаціях, при перевищенні рівня стійкості вона може зламатися. Тоді кораблю загрожує загибель.

2. Осьова конструкція. В цьому випадку загальнонаціональна ідея нагадує вісь годинникового механізму (держави демократичного типу), навколо якої обертаються цінності й інтереси різних етнічних груп, що живуть на території країни. Ця система дозволяє знаходити власний інтерес і можливості для розвитку і реалізації усім – від індивіда до групи і, зрештою, до національної спільноти. Така система не статична, вона здатна розростатися, а при виникненні внутрішньої напруги – легко перебудовуватися.

Для українців більше підходить друга модель, так як Україна багатонаціональна держава й українці по своїй суті індивідуалісти, які орієнтуються на свої інтереси, але підтримують державу, яка буде забезпечувати їх можливості по самореалізації. Таким чином, розкриття потенціалу людей, що живуть тут, має бути першочерговим завданням. Не розуміти і не враховувати ці відмінності – пропонувати нашому народові вочевидь неприйнятні моделі державного устрою й управління. Товариство самодостатніх, заможних, успішних людей – основа щасливої нації, до неї тягнуться інші народи, її охоче запрошують вступити до елітного клубу найуспішніших держав.

Отже, загальноукраїнський інтерес – це сукупність інтересів окремих громадян, сімей, організацій, а не абстрактного

поняття «Україна». Цим ми докорінно відрізняємося від наших близькосхідних сусідів, для яких абсолютною цінністю було і залишається відчуття себе частиною «єдиної, великої і сильної держави».

Національна ідея повинна створити єдину систему цінностей для народу, єдину систему політичних координат. Слід відмітити, що гармонійно поєднати світ ціннісної самоідентифікації людини та державно-владного режиму, в якому вона існує, здатна єдина система політичних координат. Це досить влучно підмітив А. Ейнштейн, який майже 100 років тому у своїй промові «Мотиви наукового дослідження» зазначав, що «людина намагається в будь-який адекватний спосіб створити в себе просту і ясну картину світу... На цю картину та її оформлення людина переносить центр тяжіння свого духовного життя, щоб у ньому отримати спокій і впевненість, котрі вона не може знайти в дуже тісній запамороченій круговерті власного життя» [5, 40]. Якщо ж «проста і ясна картина світу» персонального світогляду пересічного громадянина не збігається з офіційним світоглядом держави, всі державотворчі намагання уряду будуть марними, оскільки, за Н. Смелзем, не знайдуть широкої громадської підтримки або й взагалі сприйматимуться вороже, бо цінності є «переконання відносно цілей, які поділяють у суспільстві, до яких людина повинна прагнути, і основних засобів їх досягнення» [6, 333].

Слід зазначити, що проблема ціннісних підвалин політичної культури не залишається поза увагою науковців. Зокрема, ще М. Вебер розглядав вплив цінностей протестантської етики на дух капіталізму. Потрібно назвати також дослідження таких учених: Л. Даймонд, Р. Даль, Р. Інглехарт, К. Пейтман, А. Пшеворський, Н. Смелзер, С. Хантингтон, Д. Хелд, С. Шульман. Серед вітчизняних науковців цією тематикою займалися Е. Афоніна, О. Катгоренко, В. Климончук, А. Колодій, О. Куценко, Л. Лясота, І. Лубківський, Н. Матвієнко, М. Михальченко, О. Рудакевич, Ю. Руденко, С. Рябова, М. Попова, М. Степико, Ю. Шайгородський та ін. М. Попов точно окреслив значення ціннісних досліджень для демократичної розбудови

української держави «аксіологія має стати головним методологічним підмурком переорієнтації всієї державотворчої, громадської, культурологічної діяльності українського суспільства» [7, 272].

На думку Ю. Шайгородського, суспільні цінності є своєрідним «культурним кодом», коли в межах певної соціальної спільноти створюються притаманні їй специфічні ціннісні системи і кодекси, що виражають їх домінуючі інтереси і цілі.

Якщо такі цінності співпадають із цінностями існуючого політичного режиму, вони стають мотивами державотворчої діяльності – «людина буде шукати і обов'язково знайде засоби (інструменти) їх досягнення. Якщо ж цінності, що декларуються в суспільстві, суперечать цінностям-мотивам, вони будуть лише інструментом для досягнення іншої, можливо, діаметрально протилежної мети» [8, 1–2].

У сучасному глобальному світі на зміну класичним ідеологіям приходять цивілізаційні світогляди – ціннісні системи, притаманні найбільшим із можливих соціальних спільнот – цивілізаціям як найвищим культурним спільностям людей і найширшому рівню культурної ідентифікації. Таким чином, самоідентифікація громадян відбувається вже не за ознаками підтримки тієї чи іншої політичної доктрини (всі відомі політичні ідеології є продуктом виключно західноєвропейської цивілізації), а за ознаками більш високого ціннісного порядку.

Як ми знаємо, українська територія була під владою різних держав. Зокрема, дослідник Б. Цимбалістий виділяє три головні тенденції в історичному розвитку українських земель: а) українці багато віків були бездержавною нацією і не мали досвіду державної влади; б) постійно денаціоналізувалася правляча верства (еліта) українського народу; в) і головне, територія України була розділена на різні частини, які протягом віків опинялися під впливом іноді ворогуючих країн, що зумовило «розірвану» фрагментарну політичну свідомість українського народу та його розкол на велику кількість політико-культурних блоків [9, 78].

Відомий зарубіжний мислитель С. Хантінгтон визначає сучасну Україну як державу, по якій пролягає розлом

цивілізацій. Отже, понад 400 років Правобережна Україна існувала у складі європейських держав, всотувала в себе державно-управлінські традиції, засновані на цінностях католицизму й протестантизму. Стільки ж часу жителі Лівобережної частини не знали нічого іншого, як суміш колективістського етатизму з азійським деспотизмом московських самодержців. Ця цивілізаційна різниця між двома українськими етносами не могла проявитися в тоталітарній сталінській державі, але цілком закономірно виявилася в сучасній Україні.

Цивілізаційні протистояння, за С. Хантінгтоном, обумовлені низкою факторів, серед яких найважливішими є фундаментальні розбіжності в усталених цінностях; посилення взаємодії між регіонами світу на фоні їх зростаючої цивілізаційної самосвідомості; досить агресивне нав'язування Заходом своїх цінностей (насамперед, цінностей індивідуалізму та збагачення) як «загальнолюдських», що автоматично ставить цінності інших цивілізацій у розряд «другорядних» або й навіть «шкідливих», якщо вони якоюсь мірою «недемократичні» [10, 324]. Говорячи про цивілізаційні протистояння в межах нашої країни, С. Хантінгтон зазначає, що вони вже проявляються в нашій державі: «У міру наростання напруженості поставлені на карту первинні проблеми зазвичай піддаються переоцінці виключно в термінах «ми» проти «них», група об'єднується все сильніше і переконання міцнішають. Політичні лідери активізують заклики до етнічної і релігійної лояльності, і цивілізаційна самосвідомість зміцнюється по відношенню до інших ідентичностей. Виникає «динаміка ненависті». Кожна сторона, згущуючи фарби, драматизує і перебільшує відмінність між силами добра і зла і кінець кінцем намагається перетворити цю відмінність на основоположну... Для них також властива запеклість, оскільки на кону – фундаментальні питання ідентичності. При цьому вирішальна перемога одного з учасників збільшує вірогідність геноциду по відношенню до іншого» [10, 431–432].

Якщо використовувати цивілізаційний підхід, то слід констатувати, що сучасна Україна складається з представників різних цивілізацій – західної та християнської православної (крім того, динамічно розвивається й третя

цивілізація – ісламська, представлена, зокрема, кримсько-татарським народом). І тому потрібно враховувати цінності даних цивілізацій, не протиставляючи їх і не нав'язуючи одні цінності іншим.

Останнє десятиліття життя українського суспільства характеризується рядом політичних криз, причиною яких і була відсутність тих ціннісних засад, які б були сприйняті і Сходом, і Заходом. Позитивом цього може бути хіба що розуміння, що «система цінностей змінюється лише в кризові періоди життя, до того ж ці зміни стосуються переважно структури цінностей і відображують зміни пріоритетів» [8, 59]. Отже, зміна ціннісної системи для нас є неминучою, і мова має йти тільки про її характер: або стихійний (як це поки що й відбувається в Україні), або цілеспрямований як свідомо державна політика на формування об'єднаної національної ідеї, що всотує в собі найголовніші спільні для всіх регіонів і субкультур країни цінності.

На сучасному етапі для України стратегічним національним інтересом стає розкриття природи цивілізаційних протистоянь і запровадження механізмів «національного примирення» – такої національної системи цінностей, яка не була б ворожою ані для галичан, ані для представників Півдня чи Сходу країни.

За цих умов ми повинні визначити подальшу стратегію державотворення враховуючи два основні варіанти: або зіткнення цивілізацій, ворожнеча, намагання однієї частини України асимілювати іншу, або ж відкритий діалог сестринських (за визначенням А. Тойнбі) цивілізацій, згуртування навколо спільних цінностей, формування такої національної ідеї для України, яка була б одночасно наближеною (адаптованою) до ціннісної самоідентифікації громадян як Заходу, так і Сходу та Півдня нашої країни і до ціннісної системи демократичних країн, пошук нових політичних ідеологій інтеграційного характеру, здатних об'єднати український народ у цілісну державу та проведення модернізації із збереженням культурно-цивілізаційної самобутності всіх її регіонів.

Тому одним із головних завдань державної політики в гуманітарній сфері є зменшення цивілізаційних розбіжностей

та об'єднання громадян країни у політичну націю (якщо за основу державної політики взяти відмову від нав'язування цінностей, вивчення та виокремлення як базових для державної політики спільних для всіх субетносів цінностей, припинення спекуляцій на темах, що розколюють суспільство, наприклад, питання російської мови, ОУН-УПА та Помісної церкви).

Серед таких об'єднавчих цінностей слід назвати релігійні та моральні цінності, що стануть основою духовного державотворення України. Як відзначає О. Радченко: «Духовне державотворення України – це перехід до домінування духовних, громадянських і політичних цінностей, інтересів людини і суспільства, принципів моральної, відкритої та відповідальної політики, високого професіоналізму й відданості, всього того, що можна назвати служінням народу і Батьківщині. Духовне відродження як державна ідеологія, як національна ідея на практиці має означати послідовну виважену й відкриту політику, чесні, стабільні й прозорі правила в бізнесі, повну свободу слова і гарантований судовий захист конституційних прав людини і громадянина, соціальну справедливість і захищеність особи, всі необхідні умови для саморозвитку та самореалізації людини» [12].

Саме людина, громадянин має стати в центрі державної політики. Отой самий «пересічний українець» має бути усвідомленим як головна цінність, найбільше багатство країни. Максимально повне розкриття та використання потенціалу кожної людини, досягнення нею гармонії та любові, сили, досконалості та щастя.

Серед найголовніших суспільних цінностей духовного відродження України можна назвати повне очищення від корупції, створення таких «правил гри» у вигляді стабільної законодавчої бази, що сприяє детінізації та швидкому розвитку виробництва. Серед таких цінностей – підкріплене дієвими механізмами право простої людини на захист від адміністративної сваволі та маніпулювання, практична реалізація гасла «Закон один для всіх!», що лежить в основі правової держави, яку ми й повинні побудувати.

Україна прагне до інтеграції у Європейську спільноту, але для цього, в першу чергу, слід дотримуватися європейських цінностей, насамперед у правовому полі, адже висока правосвідомість індивідів та уособлення себе як відповідального громадянина є наріжним каменем демократичної теорії та практики. Цинічний правовий нігілізм, що панує зараз в українській політиці по обидва боки протистояння, ще більше віддаляє нас від євроінтеграційної перспективи. Недостатня імплементованість демократичних цінностей у суспільній свідомості українського суспільства є загрозою розбудови конституційно проголошеної демократії європейського ґатунку. За таких умов потрібно сформуванню державну програму впровадження світоглядно-ідеологічних цінностей демократії в суспільну свідомість як необхідну передумову політичної трансформації нашої країни. Нам потрібно змінити нашу ментальність, сформуванню високий рівень політичної та правової культури, який передбачає не пусті розмови чи заклики політичних сил до дотримання прав людини чи демократичних цінностей, які насправді часто не виконуються, а реальну зміну в свідомості населення та влади, коли слідування моральним та правовим нормам стане категоричним імперативом. А допоки ми будемо говорити про боротьбу з корупцією, показуючи поодинокі випадки покарання корупціонерів, а влада та населення буде і в подальшому вважати хабарі одним із основних механізмів вирішення тих чи інших проблем, корінних змін не відбудеться.

У контексті цього ми повинні розуміти, що реальна євроінтеграційна перспектива для Української держави є віддаленою й цілком пов'язаною з «розбудовою Європи в собі» – успішністю послідовного закріплення в політичній культурі українського суспільства моральних та демократичних цінностей. Крім того, слід також враховувати значні проблеми, які існують у самому Європейському союзі: криза мультикультуралізму, економічні проблеми ряду країн Європи (Греція, Португалія), демографічна криза.

З метою демократизації політичних процесів в Україні в ціннісному аспекті ми повинні здійснити імплементацію в суспільну свідомість основних моральних і громадянсько-політичних цінностей шляхом формування та реалізації

національної програми формування нової ціннісної системи суспільного світогляду та демократичної політичної культури як базисних засад національної ідеї України.

Україна повинна прагнути до розробки нової системи цінностей, формування нової політичної еліти держави на засадах моральності, патріотизму та служіння Україні. Відомий дослідник Л. Кудрявцев зазначає, що «міцна і благополучна в соціальному відношенні держава не може існувати без досить високого рівня її громадян, при якому цінуються моральні вчинки, а аморальні і навіть просто не порядні – засуджуються. Стабільність й життєздатність держави визначається насамперед моральним і духовним рівнями її населення» [13].

Сучасним політикам слід відмовитись від використання соціальних політичних технологій маніпулювання масовою свідомістю, побудованих на «пошуку ворога», й перейти до модернізаційних інтегративних політичних технологій об'єднавчого характеру, культивуваці справжнього патріотизму, національної гордості, єдиних цілей подальшого розвитку українського суспільства. Цілком слушно відмічає український дослідник Г. Косуха, що «в основі духовно-національного відродження мають бути цінності, які зрозумілі й близькі кожній людині, незалежно від її політичних, релігійних та інших поглядів і переконань, становища в суспільстві» [14]. Саме такими можуть і повинні стати загальнолюдські цінності, вироблені протягом всієї історії світової цивілізації, і які, зокрема, були освячені християнською релігією. Любов до Бога, до ближнього, милосердя, терпимість, доброзичливість, «кордоцентризм» (філософія серця) – завжди були притаманні українському народові й давали йому можливість виживати в найскладніших і найтрагічніших умовах. Тому популяризація та практична реалізація морально-релігійних цінностей і становлять головні завдання сучасної української культури, яка лежить в основі національної ідеї.

До розробки національної ідеї необхідно підходити стратегічно. Реалізація національної ідеї буде успішною лише при забезпеченні їй активної підтримки абсолютною більшістю населення і лояльного ставлення з боку всіх

основних національних груп, соціальних верств і регіонів країни.

1. Ліпкан В. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України : монографія. — К. : Текст, 2003. — 600 с.

2. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітичний аналіз. — К.: Вища шк., 1998. — 392 с.

3. Круглий стіл на тему «Українська національна ідея в контексті сучасних політичних процесів». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.niisp.gov.ua/articles/155/>

4. Україна в пошуках себе: національна ідея, проблеми розвитку. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — 328 с.

5. Эйнштейн А. Мотивы научного исследования / А. Эйнштейн // Собр. научн. трудов: в 4 т. – М. : Наука, 1967. – Т. IV. Статьи, рецензии, письма. Эволюция физики. – С. 37–52.

6. Смелзер Н. Социализация: основные проблемы и направления исследований // Социальная психология : хрестоматия / [сост.: Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая]. – М. : Аспект Пресс, 2003. – С. 327–349.

7. Попов М. Аксиологія і медицина (Проблема цінностей і медицини) / М. В. Попов. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 284 с.

8. Шайгородський Ю. Проблема цінностей у контексті сучасності [Електронний ресурс] // Український центр політичного менеджменту, 2006. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/publcontent.php3?y=1&p=26>

9. Цимбалістий Б. Політична культура українців / Б. Цимбалістий // Сучасність. – 1994. – № 4. – С. 77–90.

10. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : ООО Изд-во АСТ, 2003. – 605 с.

11. Злобіна О. Модернізація ціннісної системи та засобів до життя / О. Злобіна, В. Тихонович // Суспільна криза і життєві стратегії особистості. – К. : СтилоС, 2001. – С. 56–72.

12. Радченко О. Національна ідея України – ціннісний підхід. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kbuaa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-1/doc/1/07.pdf>

13. Падение нравственности в российском обществе. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://rpczmoskva.org.ru/sejchas-v-rossii/leonid-chuprij-padenie-nravstvennosti-v-rossijskom-obshhestve-obshhestvennaya-moral.html>

14. Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – К., 1994. – Ч. 1. – 319 с.